

PRØV AVISEN GRATIS I 4 UGER

KULTUR | 15.09.12 KL. 01:00

Jeg er en håbefuldt tvivler

Professor og billedhugger Bjørn Nørgaard ser i øjeblikket tilbage på sit eget liv med en række Grundtvig-inspirerede Mands Minde-foredrag på Vartov i København. Om tro, håb og velfærdsstaten

Daniel Øhrstrøm
Journalist

Bjørn Nørgaard understreger, at han - trods alt - ikke ønsker sig tilbage til 1950'erne, men han håber, at hans Mands Minde-foredrag kan synliggøre, at enhver periode og enhver udvikling både har positive og negative aspekter. Og hans personlige foredrag giver samtidig et indblik i en modernistisk kunstnersjæl, der også har plads til det religiøse. . Foto: Leif Tuxen.

Danmark var et fattigt land, da Bjørn Nørgaard var barn i 1950erne, men hans kunstinteresserede arbejderforældre sørgede alligevel for, at han fik en rig kulturel opvækst.

Dengang boede familien i en halvandetværelseslejlighed i København spækket med bøger og kunsttidsskrifter, som især faderen havde samlet og sparet sammen til, fortæller Bjørn Nørgaard, da han tager imod i sit villa-

atelier på Frederiksberg i København med god plads til både kunsttidsskrifter og kunstneriske udfoldelser. Her har han hele fire forskellige skriveborde at boltre sig ved, og de er alle fulde af skitsetegninger og gipsmodeller.

I øjeblikket arbejder han for eksempel på en stor skulptur til Ikast Kirke. Men han voksede altså selv op under anderledes beskedne forhold, og den kendte kunstner husker særligt en kold og mørk vinterdag, hvor han som seksårig løb foran sin far på vej ned ad de stejle køkkentrapper med brænde, som de dengang skulle hente fra fællesloftet.

LÆS OGSÅ: Bjørn Nørgaard udstiller til fordel for udstødte

Jeg ville gerne vise min mor brændet, så jeg løb hurtigt ned ad trappen med favnen fuld, men jeg snublede på den stejle trappe og faldt flere etager ned, siger Bjørn Nørgaard og tager sig til armen, idet han tilføjer:

Mine forældre var begge tidligere spejdere og kunne hurtigt se, at armen var brækket. Og min far reagerede straks ved at løfte mig op på sin cykel. Jeg kan lige så tydeligt huske den arm, der hang ned ad fars cykel, mens vi cyklede op på Bispebjerg Hospital i bælgravende mørke og frostvejr for at få lagt armen i gips.

I dag ville man ringe efter en ambulance, men der var ingen telefon i opgangen, forklarer han. Den nærmeste telefon fandtes flere gader væk på Frederikssundsvej, og så kunne man lige så godt cykle videre op til Bispebjerg Hospital.

Det var de forhåndenværendes søms princip, og det, tror jeg var vældig fint at lære. Det var i tiden, før velfærdssamfundet for alvor blev opbygget, og den mener jeg godt, at jeg kan huske, siger den kendte kunstner, der i øjeblikket er aktuel med en række personlige Mands minde-foredrag på Vartov i København.

Mands Minde-foredragene er efterhånden blevet en årlig tradition på Vartov, hvor Grundtvig engang var præst og selv holdt sine legendariske foredrag af samme navn.

Idéen bag Grundtvigs egne foredrag var som nu, at man kan fortælle om samfundsudviklingen gennem personlige erindringer. Og Bjørn Nørgaard går dermed både i Grundtvigs og en række nulevende kulturpersonligheders fodspor sidste år var det for eksempel tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen, der holdt foredragene.

I år har professor og billedhuggeren Bjørn Nørgaard fundet sin egen stil ved at inddele sine seks Mands Minde-foredrag i årtier fra 1950erne til i dag, et for hvert årti.

Det hedder Mands Minde, og det har jeg taget bogstaveligt, så det er mit minde, siger Bjørn Nørgaard, der dog heller ikke har svært ved at forbinde sin egen opvækst med Grundtvigs folkeoplysningstanker:

Jeg ser to store oplysningsbevægelser af folkelig karakter, der har gjort meget godt for vores land. Den første er højskoletanken, som jo var Grundtvigs idé. Og den anden var arbejderbevægelsen, der i min barndom og ungdom havde som et helt afgørende program, at arbejderen skulle have adgang til kunst og kultur. Min egen far var for eksempel et frivilligt ombud for ARTE og arbejderbevægelsens forlag, Fremad, der blandt andet udgav klassikerne som folkebibliotek til et meget billigt abonnement.

LÆS OGSÅ: Bjørn Nørgaard-skulptur skal binde by og kirke sammen

Bjørn Nørgaards far var i det hele taget en flittig foreningsmand i fritiden. Ved siden af sit fuldtidsarbejde som teknisk assistent ved brandvæsenet var han både formand for ejendommens lejeforening og i kolonihaveforeningen, ligesom han var valgt ind som repræsentant i lejernes klagenev. Og oven i det kørte han altså frivilligt rundt til

forskellige arbejdspladser for at formidle billige bøger og teaterbilletter til andre i arbejderklassen.

Det var det lag af tusinder af tillidsmænd som min far, der bar tanken igennem om, at arbejderbevægelsen ikke kun drejede sig om at få højere løn og længere ferie, men at det også handlede om at erobre en kulturel platform. At meningen med livet ikke kun var at få en bedre lejlighed, men også at få en større indsigt i tilværelsen. Sådan tænkte både mine forældre og deres venner.

Når faderen ikke læste i sine kunsttidsskrifter og bøger, malede han også selv. Det gjorde moderen også, ligesom parret tog Bjørn Nørgaard med på museer og udstillinger, fra han var helt lille.

Jeg lærte, at kunst og kultur var det vigtigste. Uden det var det andet sådan set overflødigt, og jeg lærte, at man som borger i et samfund har et ansvar for, at samfundet udvikler sig i en fornuftig retning. Hvis der er noget galt i ejendommen, så lav en lejerforening, og hvis ingen gider stille op som formand, så bliv formand. Det var meget enkelt. Og jeg tror, at den tankegang var med til at føre velfærdsstaten igennem med et motto om, at der fulgte forpligtelser med rettigheder. Men i dag synes jeg, at mange har glemt alt om pligterne.

Kunstnerens samfundskritik retter sig dog ikke kun mod forkælede samfundsborgere. Han mener også, at det kniber med folkeoplysningen, der har ændret karakter, siden han var dreng:

Et af problemerne for oplysningstanken i dag er, at den mest massive folkeoplysning, der findes, er fordummende reklamer, der kun lærer os at bruge penge på os selv. Jeg skelner i den sammenhæng ikke mellem private og offentlige ressourcer. For når man ser på det globalt, er det fælles ressourcer. Den dyreste og mest professionelle oplysningskampagne i dagens Danmark er utvivlsomt reklameindustrien. Og man skaber bedre og

bedre rammer for den, selvom den kun gør os dummere. Den omsætter for ufatteligt mange milliarder i Danmark, hvorimod alt det, der skulle gøre os klogere og give os mere indsigt, som kunstarterne og universiteterne, bliver skåret ned. I stedet for at skære ned burde man indføre en reklameafgift og bruge pengene på kunst og uddannelse.

Bjørn Nørgaard tier et øjeblik.

Jeg tror slet ikke, at man gør sig noget begreb om, hvilken katastrofal skade man gør på samfundet, når man skærer ned på børns muligheder for at udfolde sig kunstnerisk i skolen og i gymnasiet. Jeg er overbevist om, at ethvert menneske har en skabende evne i sig. Og den evne kan kunstarterne udvikle til gavn for alle slags job i samfundet, men hvis denne skabertrang ikke bliver stimuleret, kommer samfundet i sidste ende til at tabe stort på det.

Det får Bjørn Nørgaard til at savne tidligere tiders fokus på kulturpolitikken:

I 1960'erne var kulturpolitikken en central mærkesag for regeringen, der fulgte op på arbejderbevægelsens dannelses tanker ved at bygge flere biblioteker og oprette regionale kunstmuseer over hele landet. Men de sidste mange år er man gået den modsatte vej. Socialdemokratiet har for eksempel ikke længere noget kulturprojekt. Og det gælder desværre de fleste folkevalgte i det hele taget. Kulturen bliver skåret ned, fordi man ikke regner den for noget, ligesom man ikke regner folk, der ved noget om kunst og kultur, for noget, siger kunstprofessoren med et dybt suk:

Den udvikling har været i gang længe i vores samfund, men den blev knæsat, da Anders Fogh Rasmussen i en nytårstale som statsminister sagde, at der ikke var nogen smagsdommere, der skulle fortælle os noget som helst. For vi kan godt selv. Til det må man sige, at det er noget vrøvl, tilføjer Bjørn Nørgaard nærmest vredt:

Selvfølgelig kan man meget selv, og selvfølgelig skal den enkelte meget selv, men man ringer jo ikke til den lokale cykelsmed, når man skal have bygget Storebæltsbroen. Der ringer man forhåbentlig til de dygtigste ingeniører, man kan finde. Det håber jeg i hvert fald. Men når det gælder kunst, kultur og en lang række andre ting, er det lige pludselig en hvilken som helst klaphat, der skal gabe op. Og det er et problem.

Det bringer Bjørn Nørgaard tilbage til Grundtvigs tanker om folkeoplysning: Den herre dér er jo en lidt tung sag, siger Bjørn Nørgaard og peger på et slidt omslag af Ove Korsgaards Grundtvig-biografi, der ligger på Bjørn Nørgaards nærmeste arbejdsbord mellem tegninger og skulpturskitser.

Reelt var Grundtvig jo en mærkelig sammenblanding af anarkist, kristen, protestant, reformator, oplysningsmand og i virkeligheden også en form for teknokrat. Han gik nemlig ind for et meritstyre, fordi han faktisk var bekymret over, at almuen skulle have stemmeret, og det var sådan set det, der satte hans oplysningstanke i gang. Og det er synd, at den del af ham ikke er mere i fokus for tiden, hvor man både har svigtet arbejderbevægelsens og de grundtvigske tanker om vigtigheden af at oplyse borgere gennem kulturpolitik. Men Grundtvig kan også inspirere os til at finde tilbage til den gode samfundsdebat, siger Bjørn Nørgaard, der gennem mange år har været fascineret af Grundtvigs rolle i den grundlovgivende forsamling.

Jeg er især glad for en historie om, hvordan Grundtvig engang nedlagde protest under en folketingsdebat om, hvorvidt det skulle være tilladt at komme med mishagsytringer under debatterne som i det engelske parlament. For han mente, at man ikke burde tale om mishagsytringer, men om livsytringer. Det viser tydeligt, hvordan han tænkte, at debatten skulle være levende og meningsfuld.

Men Grundtvigs begreb det levende ord er i dag blevet en voldsom mangelvare i denne spindoktortid, hvor den politiske verden er blevet

beregning og orienterer sig mere efter meningsmålinger end argumenter. Det forhindrer jo det levende ord i at føde nye tanker i en frugtbar meningsudveksling, hvis ingen lytter til hinanden. Og sammen med manglen på oplyste borgere synes jeg, at manglen på det levende ord er ganske katastrofal.

Bjørn Nørgaard understreger, at han trods alt ikke ønsker sig tilbage til 1950'erne, men han håber, at hans Mands Minde-foredrag kan synliggøre, at enhver periode og enhver udvikling har både positive og negative aspekter. Og hans personlige foredrag giver samtidig et indblik i en modernistisk kunstnersjæl, der også har plads til det religiøse:

Jeg er døbt og konfirmeret og var også i FDF. På den måde er jeg opdraget kristent, men i løbet af teenageårene gled det folkekirkelige i baggrunden. Man skal dog forstå, at hippiebevægelsen, som jeg blev en del af, var meget spirituelt optaget. Vi søgte efter den åndelige dimension i vores rige samfund. Og jeg har heller aldrig forladt tanken om, at der må være en åndelig dimension i ethvert samfund.

I dag opsøger han fortsat denne dimension i kirkerummet. Det seneste årti har han selv udsmykket et par kirker, og mens han stadig kæmper for at få et par andre kirkekunsthensløg igennem, er han for tiden i gang med at lave en stor kapelskulptur til Ikast Kirke, ligesom han netop har fået til opgave at udsmykke Helligåndskirken i Flensborg.

Rent personligt blev jeg tvunget til at tage stilling til kristentroen, da jeg lavede mit første alterparti som kunstner. Og dér formulerede jeg det sådan, at jeg er en håbefuld tvivler, siger Bjørn Nørgaard og uddyber:

Jeg er opdraget rationelt, og som modernistisk kunstner kan jeg ikke acceptere nogen form for determinisme, og gudsbegrebet er jo en determinisme. Derfor må jeg leve med den skizofreni. På den ene side er jeg en rationel person, der mener, at videnskaberne har givet en plausibel

forklaring på årsagssammenhænge i universet. Men jeg er også et menneske, der mener, at den religiøse dimension er uundværlig i både samfundet og det enkelte liv.

Jeg har stor respekt for mennesker, der erkender sig som troende. For jeg mener, at troen er et håb i menneskers liv, man ikke må tage fra dem.

Hvad lægger du selv i at være en håbefuldt tvivler?

Jeg håber, at jeg en dag finder troens nådegave. Jeg går også gerne i kirke og hører tit morgengudstjeneste, især om søndagen. Nogle gange er de ikke til at holde ud, men andre gange er der da en præst, der har noget begavet at sige. Og jeg læser også ofte i Bibelen.

Det kan man jo også se på din kunst, der ofte har bibelske motiver

Ja, de billeder er integreret i min måde at fortolke verden på. Her i september er jeg som sagt også ved at lave en stor skulptur til Ikast Kirke, der netop diskuterer troen i skulpturel form. Og hvis man ser på europæisk kunsthistorie helt op til vores tid, er de bibelske motiver også den helt store arv. Den kristne kulturarv bliver så tolket på mange forskellige måder, men den bibelske arv er der hele tiden, siger billedhuggeren og peger op på en bogreol bag ham:

Jeg har for nylig læst Erik A. Nielsens Kristendommens retorik, som man ikke lige læser på en enkelt aften, men den er faktisk en vældig fin indføring i billedtolkning. Og det er overraskende, hvor meget af det der minder om moderne billedtolkning. For meget af vores billedforståelse og billedanalyse stammer egentlig helt tilbage fra de tidlige kirkefædre. Og den bog har været god at følges med, mens jeg har lavet min skulptur til Ikast Kirke.

Men hvad er det for et religiøst håb, du selv har?

Dybest set handler det helt banalt om de grundlæggende spørgsmål i tilværelsen. Hvor kommer jeg fra? Hvorfor er jeg her? Og hvor skal jeg hen? Altså et håb om, at der er en mening med det her foretagende. Det kan man så kalde genopstandelse, paradys, eller hvad man nu vil. Man skal jo være klar over, at det hele er billeder på noget, vi ikke ved, hvad er. Det er billeder på noget, vi ikke begriber. Men mennesket vil jo gerne have et billede på det. Og for mig er det lige nu mangfoldigheden af de billeder, der er dybt fascinerende. For når mennesket er i absurde situationer, er det jo i sidste ende kun det håb, der får os til at komme videre. Og derfor må man ikke tage det fra os. For vi mennesker er mere end mekanik, som de mest fundamentalistiske ateister vil have os til at tro.

Bjørn Nørgaard tier et øjeblik.

Det er det samme med en bil, kommer det så ud af det blå, inden han fortsætter:

Man kan vide alt om motorer, men man kan ikke fortælle, hvor den bil kører hen. For man ved ikke, hvem der sætter sig ind i den, og hvor han skal hen, så der er for mange ubekendte til, at det kan reduceres til mekanik.

Et smil vokser sig stort i ansigtet på den aldrende arbejderdreng, inden han tilføjer:

Det betyder ikke, at der ikke er nogen neuroner, der farer rundt i hovedet på os. Lad dem endelig fare rundt. Det er fint for mig alt sammen, men at bilde os ind, at man dermed har forklaret meningen med livet, er simpelthen vrøvl. Og det er det, der fører mig til at forstå os som både rationelle og religiøse væsener.

Mest læste

1

30.04.2025 | LIV & SJÆL

Sandie Westh fik sit livs vigtigste råd, da søsteren blev dræbt
